

Riječ urednice

Ovaj, 29. broj časopisa *Fontes – izvori za hrvatsku povijest*, nastavak je prošlogodišnjega broja u kojemu smo započeli s objavom dnevnika Josipa Matasovića, povjesničara, etnologa i arhivista, tadašnjeg ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu – današnjega Hrvatskoga državnog arhiva. Tada smo obuhvatili početak ratnih godina u Hrvatskoj – 1941. i 1942., a u ovome broju *Fontesa* objavljujemo ostale ratne godine – 1943., 1944. te cijelu 1945., koja zahvaća i promjenu vlasti.

Matasovićeve dnevničke zapise čuvaju se u ustanovi kojom je nekoć ravnao – Hrvatskom državnom arhivu, a dio su arhivskog fonda HR-HDA-1059. Matasović Josip. Strukturalno, dnevnički zapisi i dalje izgledaju jednako – štire natuknice o svakodnevici rada Arhiva, zaposlenicima i njihovoj (ne)točnosti u dolasku na posao te uglavnom nevoljkosti za radom. Matasović je u bilježenju takvih pojedinosti i dalje revan. No uz poslove arhiva, sve se više spominju i posljedice ratnih zbivanja. Na snazi su uzbune zbog bombardiranja, zamračenja. Prozori Arhiva oblažu se kopcima, a zbog uzbuna mnogi se sati provode u podrumu. Pojedini su zaposlenici pozvani su u vojsku – i sam Matasović dobio je poziv za „obrambenu službu“ potkraj travnja 1945., no krajem lipnja dobiva obavijest da je ipak oslobođen zbog rada za Ministarstvo narodne prosvjete.

Ponestaje i namirnica u gradu, vlada oskudica – u ožujku 1944. Matasović piše kako je na cijeli Zagreb došlo 50 kg ribe, a 1 kg maslaca prodavao se tada za 2.600 kuna. Sljedeće, 1945. g., 1 kg šećera stajao je 18.000 kn, a par cipela više od 100.000 kn. Matasovića muči neimaština pa tako doznajemo i kako u četiri ratne godine nije ni od Sveučilišta, ni od Arhiva dobio nijednu doznaku za tekstil ili obuću. Također, upraviteljski doplatak koji je propisan tripud zaredom ga je zaobišao, kako sâm navodi zbog „rabote zakulisnih“. Matasović se i dalje kontinuirano žali na loš tretman.

Ratni vihor u državi osjeća se i u Arhivu te vlada tjeskoba i nedostatak poleta. Budući da se i zgrada Arhiva nalazila, kao i danas, na Marulićevu trgu, u blizini Glavnog kolodvora, bila je u potencijalnoj opasnosti od bombardiranja te se zbog toga Matasović obraćao Vladi s upitom i sugestijom da se gradivo izmjesti izvan grada na neku sigurniju lokaciju. Do toga, međutim, nije došlo, no uspio je skloniti dio vrijednoga gradiva u podrumске prostorije.

Promjena vlasti 1945. naznačena je u istome Matasovićevu stilu, bez mnogo pompe i analize. Spominje kako je prisutan osjećaj mira i spokojstva, već nekoliko dana nakon službenoga kraja rata. Iako su baš ti dani bili izuzetno turbulentni za protivnike režima, Matasoviću je to, čini se, promaknulo. On, u pravilu, ne spominje političke promjene, niti ih komentira. Glavna su mu preokupacija događanja u Arhivu, neki su djelatnici morali otići, dok je drugima dopušteno da ostanu na svojim radnim mjestima. Matasović se, više od politike, bavi strukom te ga pogađa loša socijalna situacija. Na više mjesta spominje kako nema hrane, da je jako smršavio te da mu je odjeća poderana.

No, što se struke tiče, i preuzimanja gradiva, zanimljivo je spomenuti Matasovićevu napomenu o gradivu NDH – kaže kako „ne će biti arhivalija iza NDH, sve su spalili do sitnice“, što ipak neće biti točno. Usprkos konstantnim žalbama na svoj tretman, Matasović će ipak sve do umirovljenja ostati na poziciji ravnatelja Državnog arhiva u Zagrebu – kao jedna od rijetkih osoba koja je opstala na takvom položaju tijekom dvaju potpuno suprotnih političkih režima. Ostaje otvoreno pitanje kako mu je to uspjelo.

Tehnički, i nastavak Matasovićeve dnevnika koji ovdje donosimo vjerno prati njegov izgled u rukopisu. No, radi lakšega praćenja sadržaja koji je zapisivan rukopisom, a sukladno pravilima objave arhivskoga gradiva, kratice su pojašnjene u uglatim zagradama, kao i mnoge tuđice rabljene u tekstu – u podtekstnim bilješkama kojih ima više od 1170. Tekst je obogaćen Kazalom imena i ilustracijama, a priređivačica Ivana Kuhar uvodno je napisala i članak koji nas uvodi u Matasovićev dnevnik pisan u izazovnom vremenu Drugoga svjetskog rata.

Ovim dnevnikom Josipa Matasovića zaokružujemo cjelinu razdoblja Drugoga svjetskog rata i promjene vlasti s one NDH-a na novu komunističke Jugoslavije, kroz prizmu svakodnevice u Državnom arhivu u Zagrebu. Nadamo se da će dnevnik zainteresirati i arhiviste i povjesničare spomenutoga razdoblja, ali i svekoliku javnost te će rado posegnuti za ovim autentičnim izvornim zapisom svjedoka jednoga vremena.

Lipanj 2024.

Tatjana Šarić